

Přednáška č. 1:
Úvod do problematiky - co je
politologie, předmět,
přístupy, současný stav
disciplíny

21.09. 2013

Terminologie

- Neujasněná **terminologie** (nejen) v češtině:
věda o politice - politologie – politická věda - politické vědy
- **Politologie** - „**polis**“ (obec či řecký městský stát) + „**logos**“ (rozum, slovo) ALE správně: „**politikos**“ (občanský, ústavní, veřejný) + „**logos**“ NEBO „**epistémé politiké**“ (znanost či věda o veřejných věcech – Aristotelés)
- Zahraničí: *political science, la science politique, Politikwissenschaft*

Vznik a rozvoj politologie

- Dlouhá tradice **politického myšlení** – kořeny sahající do antiky („stará disciplína“) – Platón, Aristotelés
- August Comte (1. polovina 19. století) – program **pozitivizace** společenských věd (*viz **pozitivismus***);
- Počátek rozvoje politické vědy ve smyslu moderních sociálních věd („mladá disciplína“) – **empiricko-analytický** směr bádání – poslední dvě století
- 1857: 1. katedra PV (Kolumbijská univerzita)
- Dodnes těžiště výzkumu v USA

Politologie a ostatní spol. vědy

- **Filosofie** – Platón: hledání předpokladů pro dobrý politický řád; Aristoteles: královská věda; Machiavelli, Hobbes, Rousseau, Hegel, Marx, Tocqueville, Weber
- **Sociologie** – politická sociologie, teorie elit, sociologie organizace, politická socializace, sociální hnutí
- **Právo** – souvislost s politickou filosofií, státovědou; Bodin– 1. použití pojmu politická věda (1576)
- **Ekonomie** – politická ekonomie; otázka prvotnosti ekonomiky/politiky, re-distribuce, vztah státu a trhu
- **Historie**
- **Psychologie** – politický marketing, politické chování
- Obecně je možné politologii chápat jako *interdisciplinární* vědu (tj. využívá i poznatků ostatních oborů)

Teoretické přístupy v politické vědě

- **Normativně-ontologický** (kořeny tohoto přístupu již v antice) – jde o nalezení správných objektivně existujících měřítek fungování politické obce/společenského řádu
- **Kriticko-dialektický/neo-marxistický** – mj. Frankfurtská škola (od poloviny 60-tých let 20. st. - nejde „jen“ o analýzu, ale především o kritiku současného stavu)
- **Empiricko-analytický** - analýza empiricky pozorovatelných fenoménů

Zásady vědeckého přístupu

- Politologie jako moderní sociální věda
- Podmínka objektivitu a hodnotové neutrality (*viz* tzv. pozitivistická tradice, nehodnotící princip v sociologii)
- Poskytne co nejrozsáhlejší a systematické poznání a vysvětlení politických jevů a událostí
- Důraz na odklon od normativnosti a spekulativnosti směrem k empiricko-analytický přístupům

Pojem politiky

- **Normativně-ontologický** – politické jednání orientované na hodnoty a účely
- **Realistický** – politické jednání je faktickým problémem identickým s fenoménem moci
- **Marxistický** – politické jednání jako odvozené od socio-ekonomických vztahů
- **Sociálně-vědní** – politické jednání jako pozorovatelný/měřitelný fenomén
- **Konfliktualistický** – politické jednání lze odvodit z rozlišení přítel/nepřítel

Hlavní disciplíny politologie I.

1. **Politická teorie, polit. filosofie** – dějiny polit. myšlení
2. **Politické instituce a systémy** – studium ústav, forem vlády, veřejné správy, ek. a sociálních fcí vlády, komparace polit. institucí a systémů
3. **Studium polit. stran, zájmových skupin a veřejného mínění** (označuje se někdy jako polit. sociologie)
4. Dnes již samostatný obor: **Mezinárodní vztahy** – studium mezinárodních organizací, mezinárodní politiky a mezinárodního práva

Hlavní disciplíny politologie II.

Alternativní dělení politologických sub-disciplín (zejména USA):

- **Srovnávací politika** (vč. areálových studií)
- **Mezinárodní vztahy**
- **Politická filosofie**
- **Veřejná správa**
- **Veřejné právo**

Politologie v mezinárodním kontextu

- The European Consortium for Political Research (ECPR) - www.ecprnet.eu/
- The American Political Science Association (APSA) - www.apsanet.org/
- International Political Science Association (IPSA) - www.ipsa.org/
- Central European Political Science Association (CEPSA) – www.cepsa.cz

Česká politologie

- Pracoviště: FF UK, FSV UK, FSS MU, FF UP, FF UHK, ...
- Asociace: Česká společnost pro politické vědy (<http://www.cspv.cz/>)
- Časopisy: Politologická revue, Mezinárodní vztahy, Mezinárodní politika, Politologický časopis, Středoevropské politické studie

Doporučená literatura

- Schmitt, Carl. 2007. *Pojem politična*. Praha: Oikoymenh.
- Berg-Schlosser, Dirk. Stammen, Theo. 2000. *Úvod do politické vědy*. Praha: ISE.
- Heywood, Andrew. 2004. *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Weber, Max. 1997. *Autorita, etika a společnost*. Praha: Mladá fronta.

**Přednáška č. 2:
Politika jako předmět studia
politologie**

21.9. 2014

Obecná definice politiky

Činnost spjatá s řízením a koordinací konfliktů a se spoluprací v moderní společnosti (+ řešení vyvstalých sporů)

Pokusy o systematické vymezení

- 1. Politika jako **vláda státu** (instituce a mechanismy)
- 2. Politika jako „**věci veřejné**“ (*res publicae*) – včetně občanské společnosti
- 3. Politika jako hledání **konsenzu** či **kompromisu**
- 4. Politika jako **střet zájmů** či **boj (o moc)**.

Pojem politiky

- **Normativně-ontologický** – politické jednání orientované na hodnoty a účely
- **Realistický** – politické jednání je faktickým problémem identickým s fenoménem moci
- **Marxistický** – politické jednání jako odvozené od socio-ekonomických vztahů
- **Sociálně-vědní** – politické jednání jako pozorovatelný/měřitelný fenomén
- **Konfliktualistický** – politické jednání lze odvodit z rozlišení přítel/nepřítel

Exkurz: Carl Schmitt

- **Konfliktualistický pojem politiky**– politické jednání lze odvodit z rozlišení přítel/nepřítel
- Politické vs. státní (ale: stát v oblasti politického dominuje)
- Politika vs. morálka, estetika, ekonomika
- **Politično** spočívá v chování určeném reálnou možností boje, v rozlišení protivníka/nepřítele
- **Nepřítel** – Individuální vs. Kolektivní? Permanentní vs. Dočasný?
- Nepřítel = (potenciálně) bojující celek lidí
- **Válka** – není cílem, účelem ani obsahem politiky
- Válka překračující hranice politična – degradace protivníka

Trojdimenzionální chápání politiky

- Mnohohvrstevnatý pojem; je možné jej analyticky rozdělit na 3 dimenze
- **Polity** – normativní a strukturální aspekty; statický prvek
- **Politics** – střet zájmů/skupin/jednotlivců; dynamický prvek
- **Policy** – obsahová/materiální dimenze; výstupy (*outputs*) ze systému

Význam pojmu politika

polity



policy



STÁT

**OBČANSKÁ
SPOLEČNOST**

politics



Vnímání politiky v ČR: politická kultura

- vnímání politiky
- česká specifika – nepolitická politika
- participace – politická vs. občanská
- Konsenzuální vs. konfliktní pojetí politiky

Úryvky z textů českých politologů ke studentským protestům (jaro 2012)

K úkolům vysokoškolského učitele nepatří v první řadě společenská radikalizace vlastních studentů, ale jejich výchova směrem k bystřejšímu intelektuálnějším rozlišování a vedení k poznání, že svět není černobílý, že se nedělí na „špinavou politiku“ a čistou „občanskou společnost“, na „neschopného ministra“ a na „ušlechtilé akademiky“. Postrádáme v akademické obci hlasy, které by promyšleně hodnotily všechna pro a proti a které by hledaly místo revolty kompromisy, na nichž stojí demokracie. Nezpochybujeme povinnost obrany, nebo dokonce zásadní revolty, ale přece jen se domníváme, že tyto výsostné lidské činy by měly být vyhrazeny skutečnému ohrožení lidských práv a svobod, nikoli jedné politické kauze.

Z principu věci není praktické každodenní fungování demokracie založeno na předem daném konsensu.

Demokratický způsob vlády stojí naopak na myšlence toho, že v každé společnosti existují různé a často rozporuplné postoje ke konkrétním politickým otázkám – reforma vysokých škol, kde postavit dálnici, jestli zdanit víno. Demokracie je primárně o střetu těchto různých pohledů a až po těchto vyjednáváních, které mohou mít různou podobu, dochází ke konečnému kompromisu. Pokud jeden hlas diskuse bezohledně válčuje ty ostatní, jako v současné české politice, nelze se divit, když se vyjednávání přesunou od jednacího stolu k protestu.

ČR: spokojenost s demokracií

Are you satisfied with democracy? (1999)

		Percent
Valid	very satisfied	,8
	rather satisfied	36,1
	not very satisfied	48,5
	not at all satisfied	12,7
	Total	98,1
Missing	no answer	,2
	don't know	1,7
	Total	1,9
Total		100,0

Are you satisfied with democracy (2008)

		Percent
Valid	very satisfied	2,4
	rather satisfied	35,6
	not very satisfied	42,7
	not at all satisfied	13,9
	Total	94,6
Missing	no answer	2,9
	don't know	2,5
	Total	5,4
Total		100,0

ČR: politický systém

<i>political system: strong leader</i>			<i>political system: experts making decisions</i>			<i>political system: the army ruling</i>			<i>political system: democratic</i>		
		Percent			Percent			Percent			Percent
Valid	very good	7,0	Valid	very good	16,5	Valid	very good	1,0	Valid	very good	26,7
	fairly good	18,5		fairly good	40,3		fairly good	6,0		fairly good	45,5
	fairly bad	23,9		fairly bad	19,3		fairly bad	23,0		fairly bad	11,8
	very bad	38,0		very bad	10,8		very bad	61,9		very bad	4,6
	Total	87,3		Total	86,8		Total	91,9		Total	88,5
Missing	no answer	3,3	Missing	no answer	3,1	Missing	no answer	2,7	Missing	no answer	3,2
	don't know	9,3		don't know	10,1		don't know	5,4		don't know	8,3
	Total	12,7		Total	13,2		Total	8,1		Total	11,5
Total		100,0	Total		100,0	Total		100,0	Total		100,0

ČR: důvěra v instituce

Tabulka 1: Důvěra obyvatel ústavním institucím (v %)

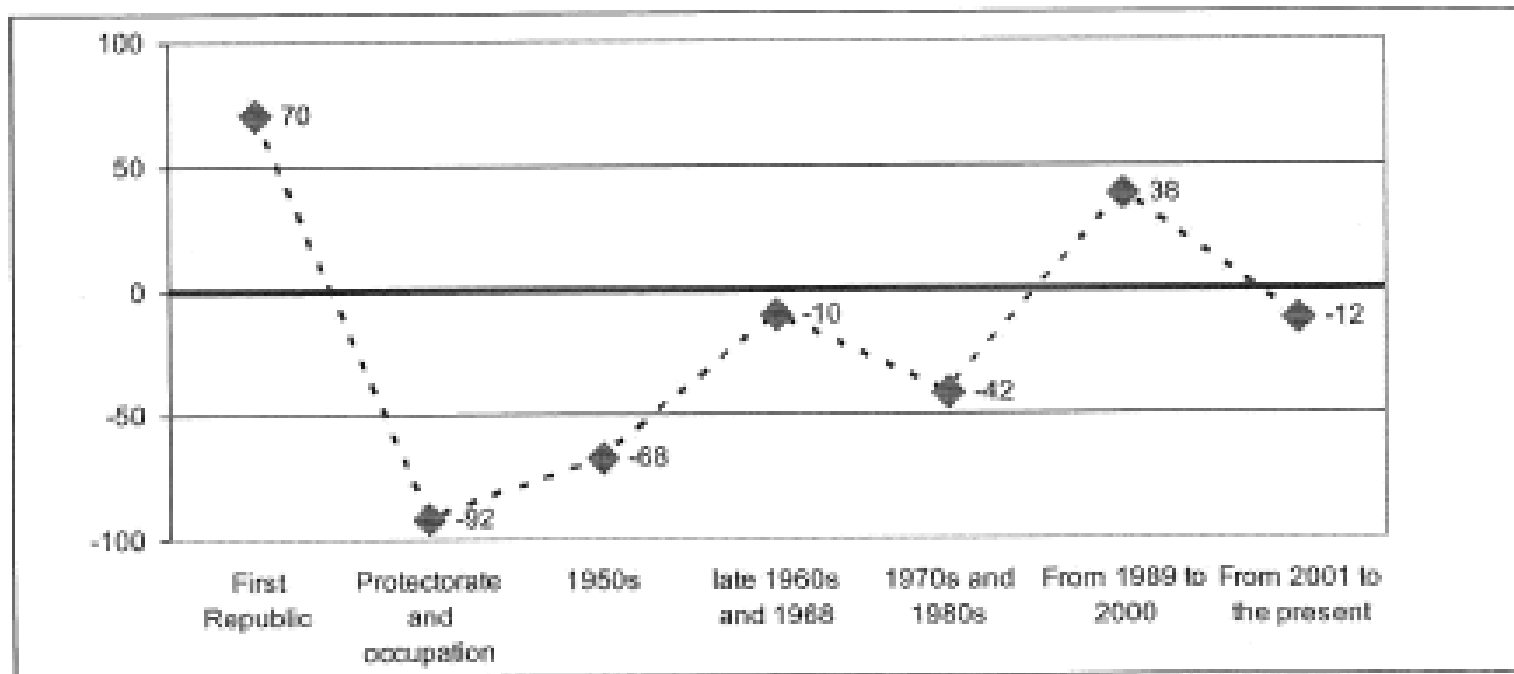
DŮVĚRA	XII/11	I/12	II/12	III/12	IV/12	V/12	VI/12	IX/12	X/12	XI/12	XII/12
President	58	57	56	53	47	49	51	52	50	55	53
Government	20	24	23	21	16	14	16	14	12	15	13
P.-Lower Chamber	15	17	16	17	12	13	13	11	10	12	10
P.- Senate	21	24	22	23	21	18	19	20	20	21	24
Regional Parliament	36	38	37	39	37	35	35	34	36	37	38
Communal Parliament	58	58	59	59	58	55	57	54	55	59	56
Mayor	x	x	58	59	60	58	56	56	54	61	58
Regional Council President	x	x	39	39	39	36	34	35	36	40	38

Poznámka: Hodnoty v tabulce jsou součtem odpovědí „rozhodně důvěřuje“ a „spíše důvěřuje“. Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „spíše nedůvěřuje“ a „rozhodně nedůvěřuje“ a odpověď „nevím“.

ČR: vnímání politické historie

Figure 1: Public evaluations of different periods in modern Czech history

(The figures show the difference in percentage points between the share of respondents who evaluated the given period as one of rise and the share who evaluated it as one of decline; 'don't know' responses were excluded)



Source: Actor 2009/12, n = 1071

ČR: vnímání politické historie

Table 1: In what periods or events did Czechs show the greatest bravery

Declaration of independence in Oct. 1918	11%
Military mobilisation before Munich in 1938	19%
Anti-Fascist resistance from 1938 to 1945	32%
February events of 1948	4%
Prague Spring 1968	8%
Anti-communist resistance from 1948 to 1989	8%
Velvet Revolution 1989	18%

Source: STEM, Trends 2008/10, n = 1245

ČR: vnímání politické historie

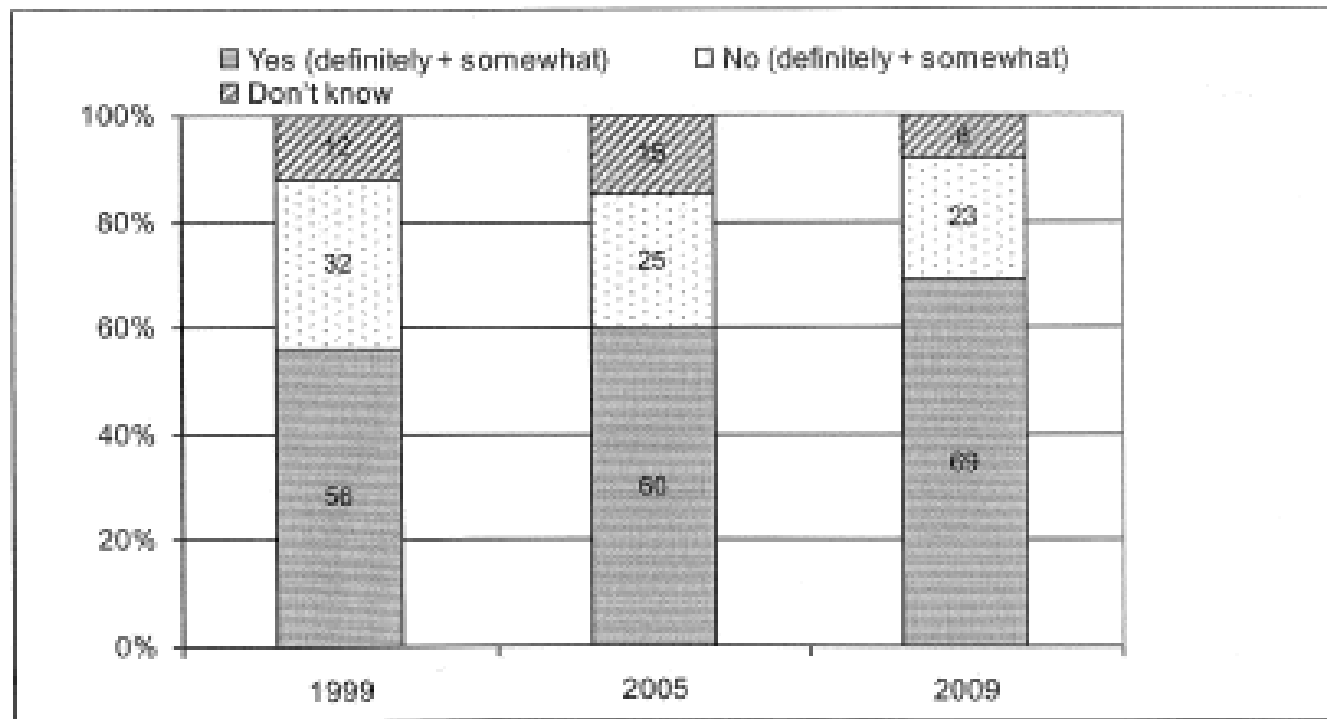
Table 2: Periods or events in history that Czechs feel ashamed of

Collapse of Austria-Hungary 1918	3%
Capitulation to the Nazis	17%
Events of February 1948	13%
Political trials of the 1950s	41%
Normalisation of the 1970s and 1980s	12%
Developments since 1989	14%

Source: STEM, Trends 2008/10, n = 1245

ČR: vnímání politické historie

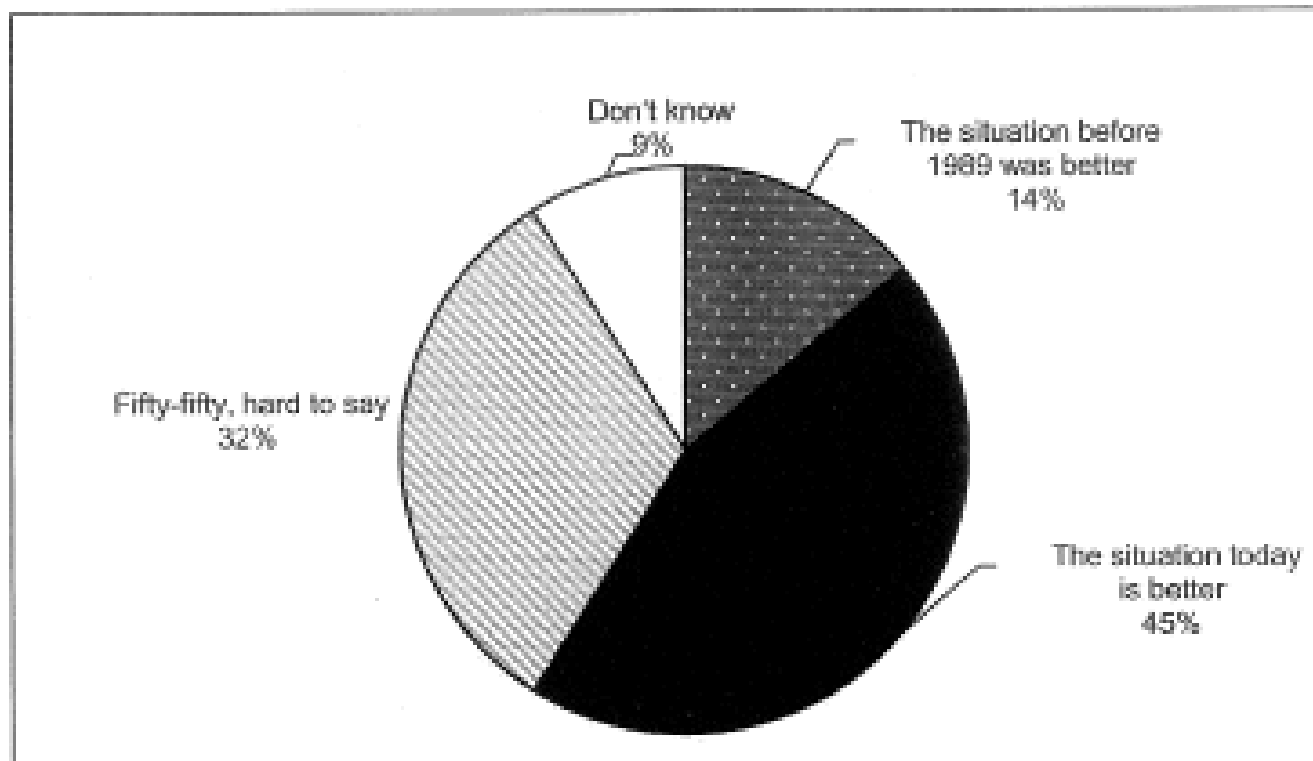
Figure 3: Was the change that occurred in 1989 worth it?



Source: CVVM, Czech Society (1999/10, 2005/5, 2009/9), for details see Veselský (2009)

ČR: vnímání politické historie

Figure 4: The Czech public's evaluation of the situation before and since 1989

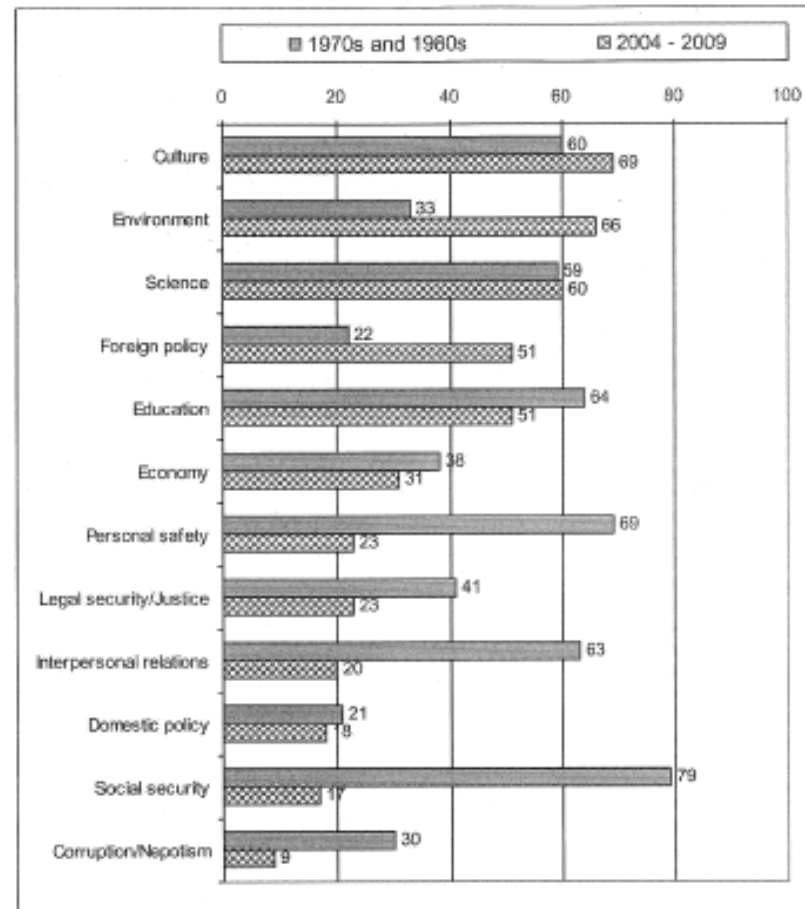


Source: STEM, Trends 2009/10, n = 1278, cf. Tabery (2009)

ČR: vnímání politické historie

Figure 6: Evaluations of selected areas of Czech society in the 1970s and 1980s and in the past five years

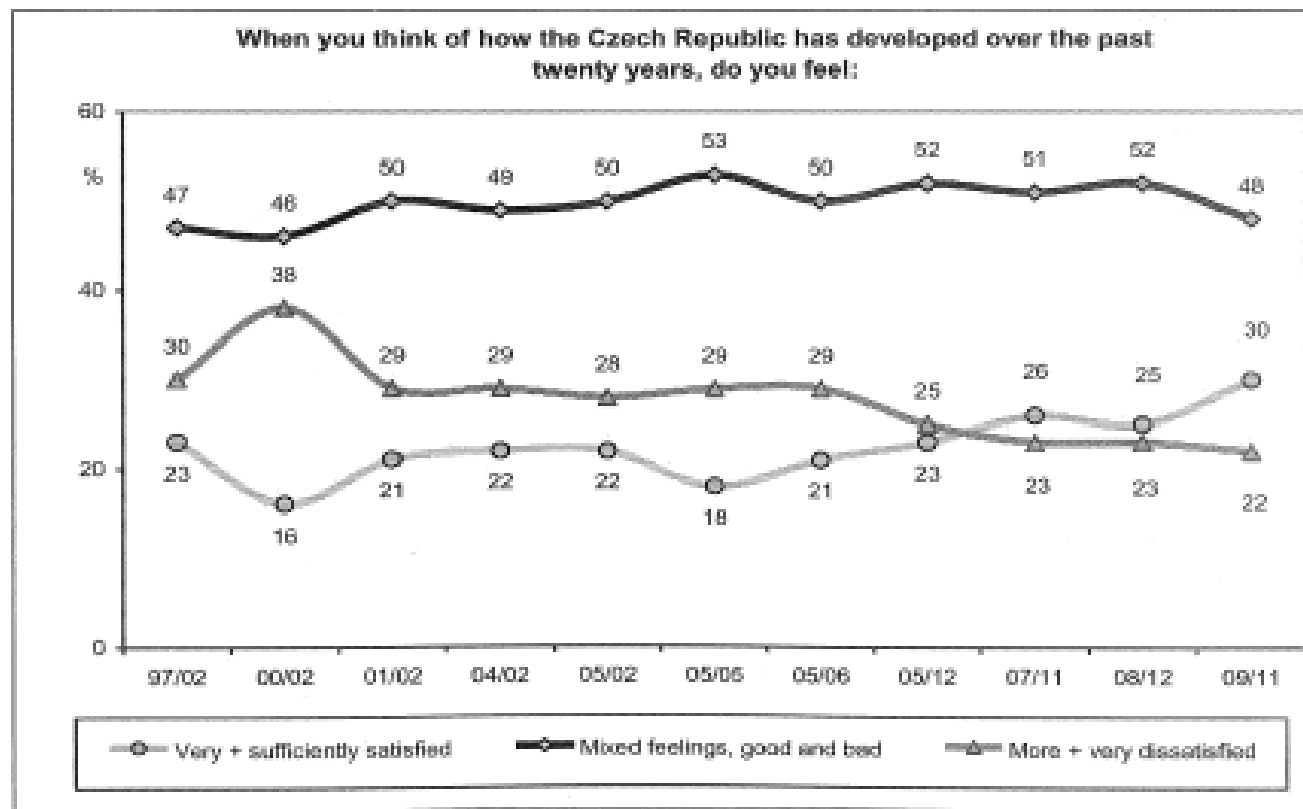
(Figures indicate the sum of responses 'very good' + 'somewhat good')



Source: Actor 2009/12, n = 1071

ČR: vnímání politické historie

Figure 8: The public's feelings about the country's development since 1989 in a time comparison



Source: STEM survey, Trends 1997–2009

Doporučená literatura

- Schmitt, Carl. 2007. *Pojem politična*. Praha: Oikoymenh.
- Berg-Schlosser, Dirk. Stammen, Theo. 2000. *Úvod do politické vědy*. Praha: ISE.
- Heywood, Andrew. 2004. *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Weber, Max. 1997. *Autorita, etika a společnost*. Praha: Mladá fronta.

**Přednáška č. 3:
Politická filosofie a teorie**

21.09. 2013

Struktura přednášky

- Úvod do politické filosofie
- Klasická politická filosofie
- Moderní politická filosofie
- Současné otázky

Tradice politické filosofie

- Cílem klasické politické filosofie – odhalit objektivní pravdu o podstatě lidského života celku společnosti, zabývá se otázkami dobrého života a spočívá na metafyzickém základě
- Cílem moderní politické filosofie – promýšlet zvládnání společenských konfliktů, spočívá na zpochybnění metafyzických základů etiky a politiky

Klasická politická filosofie

Platón (427–347 př. n. l.)

- žák Sokrata
- Hledání ideálního politického zřízení – vláda filosofů – obec jako realizace ideálu dobra
- Hierarchie ve společnosti je spravedlivá
- Hlavní třídy: vládcí, bojovníci, pracovníci
- Důležité ctnosti obce: moudrost, statečnost, rozumnost, spravedlnost

Klasická politická filosofie

Aristotelés (384–322 př. n. l.)

- „zoon politikon“ – „polis“
- Obec jako péče o dokonalý život – existuje kvůli němu
- Typologie zřízení – hledání příčin úpadku států
- 6 variant – 2 x 3 (dobré/špatné)
- Království/tyranis – Aristokracie/oligarchie – Politeia/demokracie
- Konflikt ve státu jako střet bohatých a chudých
- Nejlepší ústava – kombinace oligarchie a demokracie
- Tři ekonomické třídy – sociální podmínky stabilní obce – střední třída

Moderní politická filosofie

Thomas Hobbes (1588–1679)

- Zdůvodnění politické autority – zajištění bezpečí občanů a stability společnosti, ne usilování o dokonalost
- Lidská přirozenost, přirozený stav
- Teorie společenské smlouvy

John Locke (1632–1704)

- Přirozená práva jednotlivců – život, svoboda, majetek
- Legitimita vlády – dodržování těchto práv
- Vláda práva – omezená vláda založená na konsenzu ovládaných

Moderní politická filosofie

Jean-Jacques Rousseau (1588–1679)

- Zdroj teorie radikální demokracie
- Liberální svoboda vs. republikánská účast
- Přímá demokracie vs. reprezentativní vládnutí
- Deliberace vs. vláda většiny

Současné debaty: moderní liberalismus vs. libertarianismus

- Moderní liberalismus vs. libertarianismus (F. A. Hayek, J. Rawls, R. Nozick)

Rawls:

- (a) Každá osoba má rovné právo na plně adekvátní rozvrh rovných základních práv a svobod, který je slučitelný s obdobným rozvrhem svobod pro všechny.
- (b) Společenské a ekonomické nerovnosti musejí splňovat dvě podmínky. Za první, musejí být spojeny s úřady a pozicemi přístupnými všem za podmínek férové rovné příležitosti; a za druhé, musejí sloužit k co největšímu prospěchu nejméně zvýhodněným členům společnosti.

Nozick:

- „stát jako noční hlídač“

Současné debaty: komunitarismus vs. liberalismus

- Reakce na teorii spravedlnosti J. Rawlse : kritika předpokladů teorie spravedlnosti – lidé jako atomizovaná individua:
- Hodnoty a normy se vytváří v rámci debat ve veřejném prostoru
- Závislost jedince na komunitě/společenství
- Koncepty pozitivních práv (vs. přirozená práva) a sociálního kapitálu
- Úzké sepětí s republikanismem
- Ch. Taylor, M. Walzer

Současné debaty: komunitarismus vs. liberalismus

- **Deontologická (proceduralistická) etika vs. etika společného dobra (ctnosti)**
- Je důležitější právo nebo dobro?
- Formují etické účely jáství nebo jáství rozhoduje o účelech?
- Co je prvotní – jedinec nebo společnost?
- Perspektiva ontologická (atomisté vs. holisté) vs. perspektiva obhajoby (individuální práva a svoboda vs. společný život a dobro kolektivu)
- Souvislost s ekonomii: distributivní spravedlnost atd.

Současné debaty: republikanismus vs. liberalismus

- J. Schumpeter
- Alternativy mocenského uspořádání – T. Hobbes: boj všech proti všem vs. Leviathan X strukturovaná demokratická soutěž o moc založená na pobídkách
- Poddání se moci vs. její omezení vs. soutěž o ni
- Praktická definice: střídání politických stran u moci
- Minimalistické pojetí – instituce
- Problém reprezentativity voličů (vs. konsocianismus a problém menšin)

Současné debaty: oživení marxismu

- (neo-, post-)marxismus vs. liberalismus
- Slavoj Žižek, Jacques Rancière, Alain Badiou, Étienne Balibar, Jacques Ranciére, Paul Virilio, Giorgio Agamben
- http://www.youtube.com/watch?v=pvboWjvB4i0&feature=watch_response_rev

Doporučená literatura

- ADORNO, Theodor W. HORKHEIMER, Max. 2002. *Dialectic of Enlightenment*. New York: Continuum.
- CABADA, Ladislav. KUBÁT, Michal. 2004. Úvod do studia politické vědy. Praha: Eurolex Bohemia.
- COHEN, Jean L. ARATO, Andrew. 1995. *Civil Society and Political Theory*. Cambridge: MIT Press.
- KYMLICKA, William. 2002. *Contemporary Political Philosophy. An Introduction. 2nd edition*. New York: Oxford University Press.
- MALPAS, Simon. WAKE, Paul (eds.) 2006. *The Routledge Companion to Critical Theory*. Abingdon: Routledge.
- SIM, Stuart. 2000. *Post-Marxism. An Intellectual History*. Routledge: New York.
- SWIFT, Adam. 2005. Politická filosofie. Praha: Portál.
- ŽIŽEK, Slavoj. 2008. *The Sublime Object of Ideology*. London: Verso.

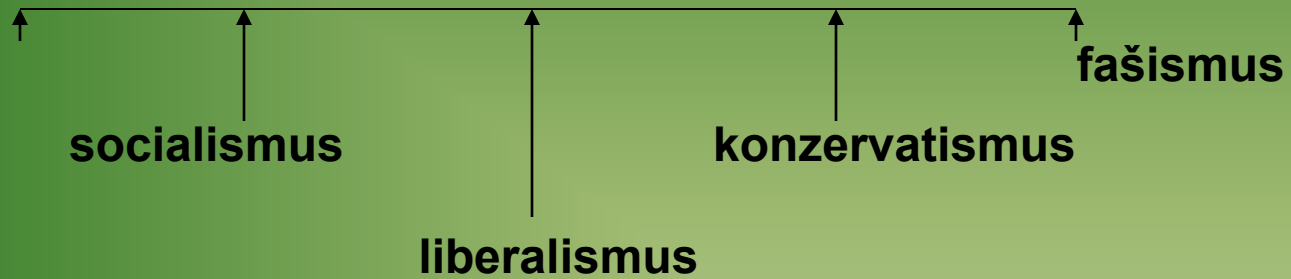
Přednáška č. 4: Politické ideologie

21.09. 2013

Definice

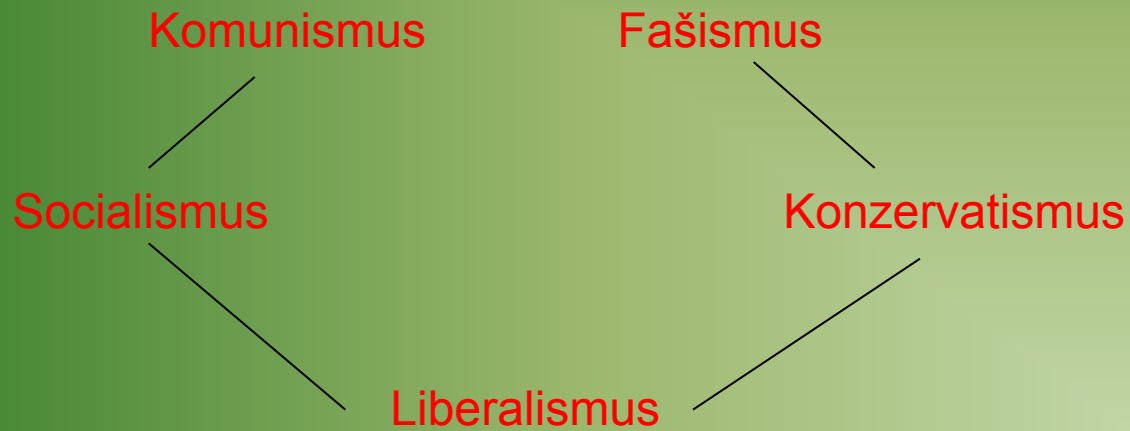
- D. de Tracy (konec 18. stol.) – „všeobecná věda o idejích“ (určena pro systematickou analýzu myšlenek)
- 1. Marxistické pojetí: ideologie = myšlení odtržené od reality; falešné vědomí (pomáhající udržet vykořisťovatelský systém)- za komunismu už nebude potřeba.
2. Neutrální pojetí: ideologie = systematická politická doktrína předkládající komplexní teorii člověka a společnosti.

Osa levice - pravice

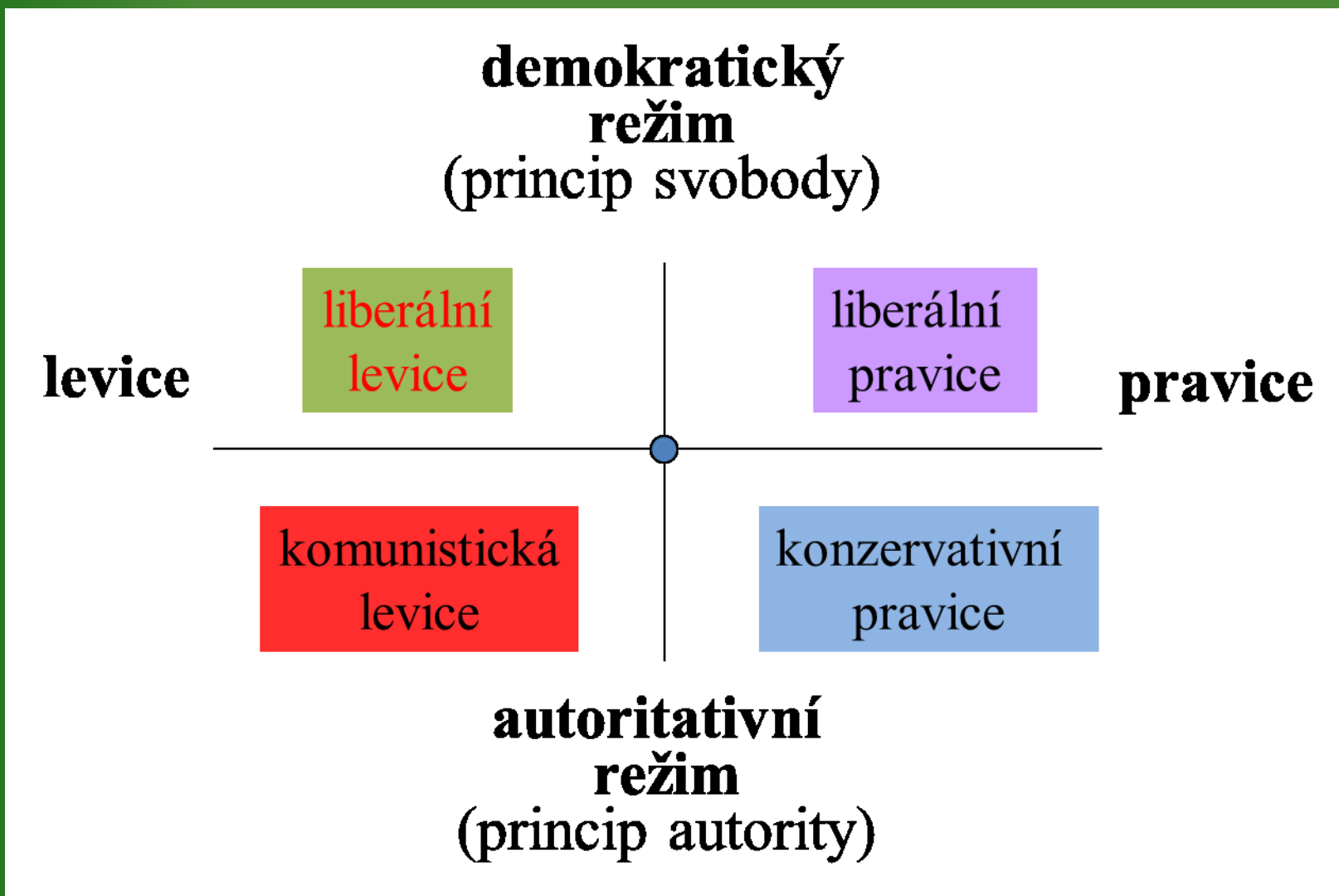


anarchismus ?

„Podkova“



Dvourozměrné schéma ideologií



Konzervatismus

- Reakce na průmyslovou revoluci a demokratickou revoluci
- Zakladatelem konzervatismu je Edmund BURKE (18. st.). Další představitelé klasického konzervatismu: M. Oakeshott, R. Scruton aj.
- Představitelé neokonzervatismu: Daniel Bell, Seymour M. Lipset, Samuel Huntington aj.
- **Principy**: Tradice a historie, pragmatismus, nedokonalost člověka, meze racionality, organicismus, hierarchie, autorita, majetek.

Konzervatismus

- Autoritativní k. – podpora fašismu a nacismu
- Paternalistický k. – posun blíže k levici; pragmatické úvahy – „střední cesta“
- Nová pravice – neoliberalismus a neokonzervatismus; reakce na 60./70. léta, ekonomickou krizi a úpadek tradičních hodnot, obavy z hodnot nové levice
- M. Thatcher, R. Reagan
- Rozdíl mezi americkým a kontinentálním konzervatismem (!).

Liberalismus

- Klasický x moderní liberalismus
- M.L.: Ovlivnění romantismem, reakce na vzestup socialistických myšlenek
 - Negativní x pozitivní svoboda
 - Napětí rovnost x svoboda (rovnostářský lib. vs. libertarianismus)
- Neoliberalismus 20. st. (tedy ekonomický liberalismus) je především obhajobou tržních principů oproti praxi socialistických společností - nejznámější představitelé: Friedrich A. Hayek, Milton Friedman
- Otázka univerzálních hodnot (lidská práva)

Liberalismus

- Zakladatel J. Locke (17. st.) – přirozená práva; dělba moci
- A. Smith – volný obchod, neviditelná ruka trhu - skotské osvícenství
- J.S. Mill – přechod mezi klasickým a moderním liberalismem
- idea plnohodnotného rozvoje jednotlivce
- Představitelé současného politického liberalismu: J. Rawls, R. Dworkin, R. Nozick ad.
- Principy: individualismus, svoboda, rozum, tolerance, konsenzus, konstitucionalismus, sekularizace politiky

Socialismus

- Vzniká jako reakce na průmyslovou revoluci.
- Počátky představuje utopický socialismus vznikající na přelomu 18. a 19. st. (Saint-Simon, Ch. Fourier, R. Owen aj) .
- Hlavní představitelé: Karl Marx, Friedrich Engels.
- Pod hlavičku socialismu v politické vědě zařazujeme nesmírně široké rozpětí politických směrů.
- Principy: kolektivismus/pospolitost, spolupráce, společenské třídy, rovnost, společné vlastnictví, odcizení, vykořisťování, historický materialismus, revoluce (komunismus)

Socialismus

- Revoluční x evoluční (reformistický)
- (1) Revoluční/Komunismus: teoreticky rozpracoval V.I. Lenin
 - Avantgardní strana => mobilizace dělnictva, internacionalismus
 - Stalinismus – model ortodoxního komunismu (v praxi totalitní režim)
 - Západní marxismus – vzdání se myšlenky násilné revoluce

Dělení ideologií

„Velká trojka“:

- Liberalismus
- Konzervatismus
- Socialismus

Ostatní:

- Anarchismus
- Feminismus
- Nacionalismus
- Environmentalismus
- Fašismus a nacismus
- (Náboženský fundamentalismus)
- (Multikulturalismus)

Anarchismus

- Víra ve spontánní samoorganizaci společnosti
- Odpor vůči donucovací autoritě (státu) kvůli narušení individuální autonomie
- Nikdy se nepodařilo získat moc
- Principy: negace authority, dobrá přirozenost lidí a schopnost používat rozum, decentralizace, samospráva

Feminismus

- 1. vlna – kampaň za volební právo žen (18.-20. století); jazyk přirozených práv (Locke)
- M. Wollstonecraft, H. Taylor, J.S. Mill
- 2. vlna – od 60. let 20. století; širší a komplexnější analýzy společnosti
- - Politika privátního
 - Patriarchát - sexismus
 - Pohlaví a rod (gender) => stereotypizace rolí
- B. Friedan, S. de Beauvoir, G. Greer, J. Mitchell, S. Brownmiller

Environmentalismus

- Pojem zavedl biolog E. Haeckel (1858)
- Od 50./60. let 20. století
- R. Carson – Silent Spring (1962)
- P. R. Ehrlich – Population Bomb (1968)
- Zpráva Římského klubu – The Limits to Growth (1972)
- Příroda není pouze ekonomický zdroj; hledání nové rovnováhy.

Environmentalismus

Teoretické pozice:

- (1) Kritika vypjatého antropocentrismu × ochrana přírody má stále význam zejména z hlediska člověka
- (2) Morální extenzionismus – organismy schopné trpět resp. vnímat: P. Singer a utilitární kalkul
- (3) Zdráhavý holismus – vylučuje neživou přírodu
- (4) Holistický ekocentrismus /hlubinná ekologie: J. Lovelock a „hypotéza Gaia“; A. Naess

Politické pozice:

- od eko-kapitalismu přes reformistický environmentalismus a eko-socialismus po anarchoenvironmentalismus

Doporučená literatura

- Heywood, A.: *Politické ideologie*. Praha: Victoria Publishing, 1994.
- ALTHUSSER, Louis. 1970. *For Marx*. New York: Vintage Books.
- LACLAU, Ernesto. MOUFFE, Chantal. 2001. *Hegemony and Socialist Strategy*. London: Verso.
- ŽIŽEK, Slavoj. 2008. *The Sublime Object of Ideology*. London: Verso.

**Přednáška č. 5:
Kolektivní političtí aktéři -
politické strany, zájmové
skupiny a sociální hnutí**

21.09. 2013

Struktura přednášky

- Politické strany
- Zájmové skupiny
- Sociální hnutí

... + srovnání

Politické strany: definice

- Dobrovolné, trvalé a otevřené útvary
- Jejich členové sdílejí a prosazují společné principy či zájmy
- Usilují o politickou moc (buď pro ni samotnou či s ohledem na obecné dobro)
- Této moci se snaží dosáhnout prostřednictvím voleb (na rozdíl od zájmových skupin či hnutí)

Politické strany: definice

Slovo politická strana odvozeno od slova „*pars*“, tj. část nebo díl.

Minimalistická definice **G. Sartoriho**:

"politická skupina, jež se účastní voleb, jež je schopna jejich prostřednictvím prosadit své kandidáty do veřejných úřadů"

Další kritéria (**La Palombara - Weiner, Chmaj - Sokol - Zmigrodski, Novák**):

- trvalost organizační struktury
- existence místních územních struktur a centrálního vedení
- ideologická orientace či prezentace určitého programu nebo základního politického cíle
- snaha získat společenskou podporu

Vývojové typy stran

- Klíčové procesy: růst významu parlamentu a rozšiřování volebního práva
- Elitní strana (do pol. 19. století)
- Masová strana (druhá pol. 19 století)
- Catch-all strana (od 60. let 20. století)
- Strana kartelu (od 80. let 20. století)

Vývojové typy stran

Catch-all-party (všelidová strana)

- **O. Kirchheimer** pro popis typu stran, který se po 2. světové válce v Evropě
- odráží také vnitřní proměnu původně masových stran.

Znaky:

- omezení ideologické náplně
- zvýšení úlohy stranického vedení
- snížení významu individuálního členství
- menší důraz na úzké dílčí zájmy
- zajištění přístupu k různorodým skupinovým zájmům

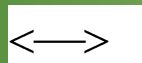
Strana kartelu

- **R. Katz** a **P. Mair** – vzájemné prolínání se polit. stran a státního aparátu na úkor dosahování specifických programových cílů

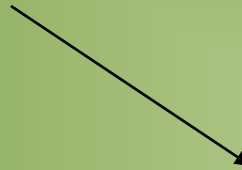
Schéma základního společenského štěpení

19. století:

Konzervativci
(aristokracie)

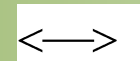


Liberálové
(buržoazie)



20. století:

Buržoazní strany
(vlastníci)



Socialistické strany
(proletariát,
pracující)

Historicko-konfliktní přístup k vysvětlení původu stran

- Nejznámější představitelé: americký politolog S. M. Lipset a norský politolog S. Rokkan.
- Dílo *Party Systems and Voter Alignments* (Stranické systémy a uskupení voličů), publikované roku 1967.
- Při analýze stranických systémů považují za rozhodující historicky podmíněné konfliktní linie (*cleavages*) – dodnes všeobecně uznávaná teorie
- Jde o produkty vztahů v sociální struktuře a kulturní sféře společnosti

4 základní štěpné linie (*cleavages*)

- 1) rozpor mezi centrem a periferií (centralisté vs. autonomisté), např. u nás strana Moravané
- 2) napětí mezi státem a církví, např. křesťanské strany
- 3) napětí mezi městem a venkovem (venkovské zájmy vs. průmyslové zájmy), např. agrární strany
- 4) třídní štěpení společnosti (vlastníci vs. pracující), př. hlavní západní ideologické strany

+ další současná štěpná linie:

- 5) materialismus vs. post-materialismus, např. Strana zelených

Funkce stran

- reprezentace - funkce může být ohrožena v momentě přechodu na stranu kartelu
- formování a doplňování politických elit
- formulování cílů – s nástupem „*catch-all*“ se funkce částečně vytrácí
- artikulace a agregace zájmů – strany představují mechanismus, skrze který společenské skupiny prosazují své zájmy
- politická socializace a mobilizace – strany působí jako katalyzátor společenských konfliktů, které současně integrují, budují loajalitu k dodržování pravidel
- organizace vlády

Zájmové skupiny

- Trvalá sdružení jednotlivců sdílejících nějaký zájem a jednajících společně s cílem ovlivnit veřejnou politiku
- Typy: profesní komory, politické strany, odbory a řemeslnicko-stavovské organizace, nestátní neziskové organizace

Ústava ČR, Hlava čtvrtá, Článek 27

(1) Každý má právo svobodně se sdružovat s jinými na ochranu svých hospodářských a sociálních zájmů.

(2) Odborové organizace vznikají nezávisle na státu. Omezovat počet odborových organizací je nepřípustné, stejně jako zvýhodňovat některé z nich v podniku nebo v odvětví.

(3) Činnost odborových organizací a vznik a činnost jiných sdružení na ochranu hospodářských a sociálních zájmů mohou být omezeny zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu bezpečnosti státu, veřejného pořádku nebo práv a svobod druhých.

(4) Právo na stávku je zaručeno za podmínek stanovených zákonem; toto právo nepřísluší soudcům, prokurátorům, příslušníkům ozbrojených sil a příslušníkům bezpečnostních sborů.“

Profesní komory v ČR

1. Česká advokátní komora: <http://www.cak.cz>
2. Česká komora architektů: <http://www.cka.cz>
3. Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě: <http://www.ckait.cz>
4. Exekutorská komora: <http://www.exekutorskakomora.cz>
5. Komora auditorů ČR: <http://www.kacr.cz>
6. Komora daňových poradců ČR: <http://www.kdpcr.cz>
7. Komora patentových zástupců: <http://www.patzastupci.cz>
8. Komora veterinárních lékařů
9. Notářská komora ČR: <http://www.nkcr.cz>
10. Česká lékárnická komora: <http://www.lekarnici.cz>
11. Česká lékařská komora: <http://www.lkcr.cz>
12. Česká stomatologická komora: <http://www.dent.cz>

Sociální hnutí

M. Diani:

1. Sítě neformální interakce
2. Se sdílenou solidaritou/kolektivní identitou
3. Vstupující do kolektivního konfliktního jednání vůči jasně vymezeným oponentům
4. Které se z velké části odehrává mimo institucionalizovanou sféru sociálního života

Ch. Tilly:

1. Trvalé kampaně proti autoritám
2. Konkrétní formy jednání a sdružování (repertoár)
3. Veřejná sebe prezentace

Stará a nová sociální hnutí

Rozlišující znaky:

- hodnotová a ideová výbava,
- organizační struktura a formy,
- taktika a oblast (cíle) působení,
- sociální základna

Odbory? „Zelené“ neziskovky? Lidsko-právní organizace?

Srovnání – nutné podmínky

	Zájmové skupiny	Politické strany	Sociální hnutí
Formální organizovanost	x	x	-
Sdílený zájem	x	x	-
Usilování o moc ve volbách	-	x	-
Dobrovolné členství	-	x	x
Sdílená kolektivní identita	-	-	x
Konfliktní vztah k politickým elitám	-	-	x

Doporučená literatura

- Císař, Ondřej. 2008. *Politický aktivismus v ČR*. Brno: CDK.
- Fiala, Petr. Strmiska, Maxmilián. 1998: *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal.
- Hloušek, Vít. Kopeček, Lubomír. 2010. *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada.
- Klíma, Michal. 2003. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix.
- Novák, Miroslav. 1997. *Systémy politických stran*. Praha: Slon.
- Weber, Max. 1997. *Autorita, etika a společnost*. Praha: Mladá fronta.
- Weber, Max. 1998. *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: Oikoymenh.